

Influències estrangeres i innovació metodològica en la geografia espanyola, 1940-1985: El paper de la geografia catalana.

Ma. Dolors GARCIA RAMON

Catedràtica de geografia a la Universitat Autònoma de Barcelona.

Aquesta exposició vol presentar, per una banda, els primers resultats d'una investigació en curs que estudia el procés d'innovació temàtica en la geografia espanyola des de 1940 i el paper destacat que en aquest procés ha jugat la geografia catalana. També vull presentar amb un cert detall la metodologia utilitzada per a aquest estudi: s'ha considerat com a indicador representatiu d'aquest procés la receptivitat a les influències estrangeres, mesurada a través de l'anàlisi bibliomètrica de referències estrangeres en 26 revistes de geografia de tot l'Estat espanyol.

Efectivament, tots els indicis suggereixen que la geografia catalana ha estat la pionera en la introducció d'influències metodològiques estrangeres de caràcter innovador. Aquesta hipòtesi cal demostrar-la documentalment i en dues direccions. Per una banda, s'ha d'estudiar la introducció de nous enfocaments en la geografia de la resta de l'Estat espanyol per tal de tenir punts de referència i elements de comparació. Abans d'entrar en matèria cal fer algunes precisions. En primer lloc, sóc conscient que pot ser considerat com una simplificació el fet de valorar la intensitat del procés de canvi i la innovació teòrica i metodològica a través de la receptivitat a les influències estrangeres. Però estic convençuda que aquesta receptivitat és un indicador força fiable, sobretot si es té en compte el diferent grau de dinamisme i de desenvolupament de la geografia a casa nostra i en alguns països estrangers. Per exemple, és difícil negar el caràcter innovador de la influència americana i britànica en els últims vint anys. Per altra banda, l'estudi de les influències estrangeres a través de les cites bibliogràfiques té l'avantatge de permetre quantificar i de fer, per tant, més objectives les afirmacions i les comparacions.

Per altra banda, cal remarcar que la interpretació correcta de les influències estrangeres a partir d'aquest indicador —les cites bibliogràfiques— planteja problemes complexos,

encara que només sigui per l'enorme quantitat de dades que s'han de manejar: més de 4.000 fitxes, magnitud que evidentment demana recórrer a l'ordinador. Per això vull deixar ben clar que aquesta presentació té un caràcter fonamentalment exploratori més que no pas interpretatiu i que en cap cas no exposaré conclusions definitives. Forma part d'un projecte d'investigació actualment en curs, en equip, projecte molt més ampli i que esperem que al final permeti interpretacions molt més afinades.

Quant a la metodologia utilitzada per recollir la informació, he de dir que és molt laboriosa. Bàsicament consisteix en la confecció d'una fitxa per a cada article, en la qual es recull la classificació temàtica i zonal de l'article, el nombre de cites (diferenciant entre cites d'articles i de llibres) segons els idiomes. Hi ha sis caselles: castellà i altres llengües de l'Estat espanyol, francès, etc. La classificació temàtica té 24 possibilitats però en aquesta presentació tan sols utilitzo les quatre rúbriques principals: a) geografia física; b) geografia humana; c) concepte i mètodes; d) altres. La classificació zonal utilitzada té onze possibilitats, però en aquesta presentació només distingeixo entre estudis d'àmbit superior o inferior al regional, definit aquest com el corresponent a les actuals comunitats autònomes de l'Estat espanyol.

També hem confeccionat una fitxa per a cada volum de revista que inclou el nombre de ressenyes i la seva procedència, notícies, etc., però poc d'aquest material s'utilitza per a l'exposició que faig avui. S'ha d'aclarir que tots els articles signats per autors estrangers i publicats a les revistes que s'estudien han estat exclosos del càlcul perquè podien haver tergiversat els resultats de forma notòria.

Les revistes que s'han inclòs en l'anàlisi són 26 en total, però quan s'estudien les revistes per separat només se'n tenen en compte 20, perquè algunes d'elles tenen pocs números publicats i, per tant, les dades són poc significatives estadísticament. Cal especificar que, de moment, no s'ha inclòs la revista de la Societat Catalana de Geografia. La revista més antiga de les considerades es va començar a publicar el 1940 (*Estudios Geográficos*) i se n'inclouen algunes que han començat a publicar-se en la present dècada. La gran majoria es van començar a editar a la dècada dels 70, coincidint amb un període de forta expansió de la universitat a l'Estat espanyol i amb la creació de la major part de departaments de geografia. (Vegi's Taula 1)

Després d'aquest llarg preàmbul metodològic, passo a l'anàlisi de continguts, que dividiré en tres apartats. El primer es dedica a una visió general de l'evolució temàtica de la geografia espanyola per al conjunt de les revistes i a una visió general de l'evolució de les cites de treballs estrangers. En el segon apartat establiré una tipologia de revistes, atenant a la seva permeabilitat a influències estrangeres. En la tercera i última part faré una anàlisi més detallada d'algunes revistes catalanes.

I. L'evolució temàtica de la geografia espanyola i les referències estrangeres

El predomini dels temes de geografia humana és aclaparador al llarg de tot el període (vegi's taula 2). En total representen el 51% de tots els articles publicats, amb un màxim en el període entre 1950 i 1965. Els temes que més abunden són els de població, geografia rural i geografia històrica, en aquest ordre.

Corresponen als temes de geografia física el 24,4% de tots els articles publicats en aquest període. Durant els anys 40, van tenir una presència destacada gràcies al desenvolupa-

Taula 1

Títol	Lloc de publicació	1er any	Núm. volums	Núm. articles
1 Anales de geografía de la Universidad Complutense*	Madrid	1981	4	70
2 Baetica	Màlaga	1983	2	7
3 Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles	(Tarragona)	1984	1	* 4
4 Cuadernos de Geografía*	València	1964	34	167
5 Cuadernos de Investigación*	Logroño	1980	6	55
6 Cuadernos Geográficos de la Universidad de Granada*	Granada	1971	11	109
7 Didáctica Geográfica*	Murcia	1977	9	54
8 Documents d'Anàlisi Geogràfica*	Barcelona	1974	12	72
9 Eria*	Oviedo	1980	7	36
10 Estudios Geográficos*	Madrid	1940	167	1.458
11 Geo-crítica*	Barcelona	1976	56	56
13 Geographica*	Zaragoza-Madrid	1954	25	136
14 Geographicalia*	Zaragoza	1977	14	67
15 Investigaciones Geográficas*	Alicante	1983	3	30
16 Lurralde*	San Sebastian	1978	8	119
17 Norba	Caceres	1981	1	5
18 Notes de Geografia Física*	Barcelona	1979	11	50
19 Papeles del departamento de Geografía	Murcia	1970	8	53
30 Paralelo 37*	Almeria	1977	7	77
21 Revista Catalana de Geografia	Barcelona	1978	10	44
22 Revista de Estudios Andaluces*	Sevilla	1983	4	42
23 Revista de Geografía*	Barcelona	1967	18	114
24 Tarraco*	Tarragona	1980	3	27
25 Revista de Geografía Canaria	La Laguna	1984	1	15
26 Revista de Geografía de León	León	1985	1	1

* S'ha tingut en compte per a l'anàlisi individualitzada de revistes.

ment dels estudis de geomorfologia. Però a partir de 1950 la presència de temes de geografia física disminueix fortament i aquesta tendència no s'inverteix fins el 1975 —i sobretot el 1980— amb una notable recuperació.

Els articles sobre concepte i mètode representen el 14,5% del total dels articles per al conjunt del període, encara que la seva presència augmenta a partir de 1965 i arriba a un màxim entre 1975 i 1980. Probablement, el relleu que en determinats períodes tenen

els articles d'aquest tipus estigui relacionat amb un interès per les noves metodologies i enfocaments.

La proporció que representen les cites d'articles en cada una de les àrees temàtiques indicades és molt diferent a la proporció que els articles corresponents representen sobre el total d'articles. A geografia humana correspon un 31% del total de les cites bibliogràfiques enregistrades, mentre que en canvi els articles de geografia humana són el 51% i tant sols el 5,6% són referències estrangeres.

Taula 2

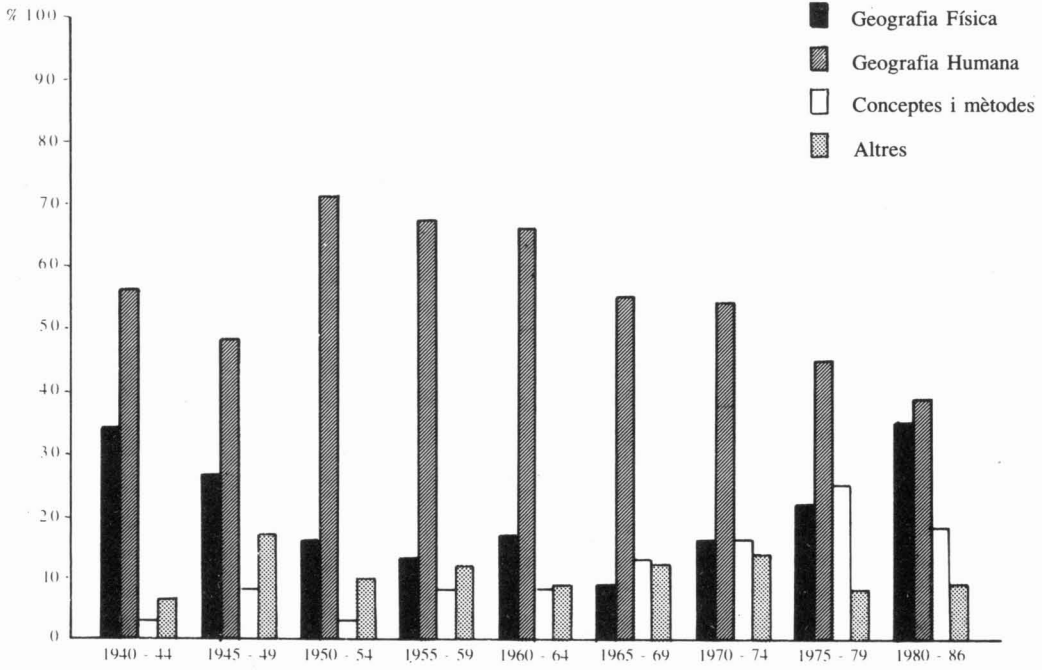
	% d'articles	% sobre total ref. d'articles	
		ref. totals	ref. estrangeres
Geografia física	24,4	29,3	15,4
Geografia humana	51,0	31,1	5,6
Conceptes i mètodes	14,5	33,0	16,5
Altres	10,1	6,6	2,1

En canvi, els estudis de geografia física contribueixen amb el 29,3% del total de les cites, quasi la meitat de les quals (15,4%) són estrangeres. En el cas dels articles sobre concepte i mètode, les referències corresponents arriben al 33% del total i la meitat d'elles (16,5%) són estrangeres. Respecte d'aquestes observacions cal remarcar que és evident que l'objecte d'estudi condiciona la quantitat de cites i la seva procedència, tot sovint amb una certa independència de la voluntat innovadora del treball: segurament en geografia física és molt difícil no incloure referències a treballs estrangers, i en canvi en geografia humana es fan inevitables referències de tipus més local.

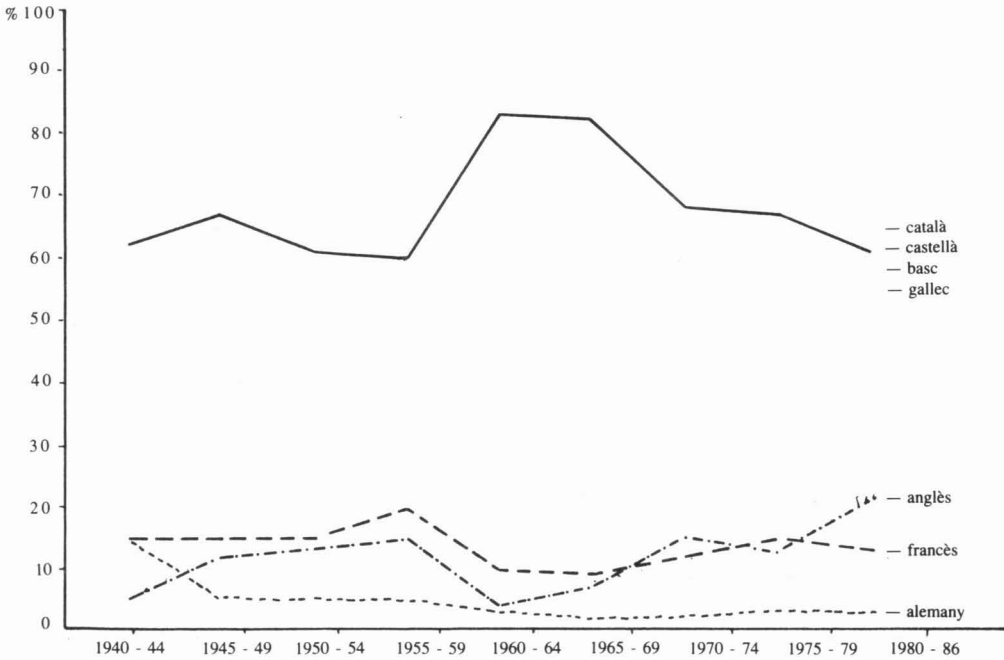
El gràfic 1 ens il·lustra l'evolució per quinquennis del pes de les diferents àrees temàtiques. Observem que el pes de la geografia humana és aclaparador i que només recentment la geografia física està atrapant-la. Els articles sobre concepte i mètode tenen el seu màxim a la segona meitat dels 70 atesa la seva importància en les revistes catalanes, com veurem posteriorment.

Si prestem atenció a l'evolució temporal de la distribució de cites (articles i llibres) per idiomes, obtenim informació interessant sobre el canviant entorn acadèmic i cultural (gràfic 2). Les cites en castellà i altres idiomes de l'estat, assoleixen sempre cotes molt elevades, per sobre del 60%, amb un increment sorprenent en la dècada dels 60 (que es pot relacionar sens dubte amb una menor freqüència d'aparició de *Geographica*, revista que havia estat molt capdavantera en el seu moment). Aquesta proporció tendeix a disminuir en els dos últims decennis. Les cites en francès mantenen una presència discreta i amb tendència a la disminució, reflex de la fonamental, però decreixent, influència de l'escola francesa sobre la geografia espanyola. Les cites de treballs en alemany tenen un percentatge relativament notable en els primers anys 40, reflex, per una part, d'una situació política que afavoria els contactes amb l'Alemanya nazi però, també, per altra part, de la formació germànica d'un sector significatiu d'universitaris espanyols durant el període d'entreguerres. La presència de cites de treballs en anglès comença a fer-se notar tímidament a partir de 1945, substituint en part les alemanyes, amb un descens a la dècada dels 60, relacionable, altre cop, amb el ritme menys freqüent de publicació de *Geographica*; puja novament ja de forma ininterrompuda a partir de 1970 fins a assolir el 21% del total de referències en la present dècada.

Gràfic 1.

Gràfic 2.

II. Estudi de les diferents revistes com a introductores d'influències estrangeres

Fins aquí, hem presentat una visió de conjunt que comprèn totes les revistes i tot el període estudiat. Ara convé prendre en consideració el fet que no totes les revistes són idèntiques quant a la receptivitat d'innovacions metodològiques de l'estranger. Per tant, he intentat fer una classificació de revistes atenent a la seva permeabilitat a les influències forasteres. És certament difícil objectivar aquesta característica, però per a aquest treball m'ha semblat convenient i oportú tenir en compte les següents variables:

- a) el percentatge de cites estrangeres sobre el total de cites d'articles;
- b) el percentatge de cites d'articles estrangers en els articles sobre concepte i mètode;
- c) el percentatge d'articles signats per autors estrangers;
- d) el percentatge de cites de llibres i articles en anglès.

Cal remarcar que els articles solen ser més innovadors que els llibres i que les cites en anglès acostumen a vehicular influències més innovadores, almenys en els últims 20 o 25 anys.

Per a la classificació de les revistes he sumat simplement els percentatges de les variables citades. Cal dir que s'obté una classificació similar si en comptes de sumar percentatges s'ordenen les revistes en un *ranking* construït amb la ponderació de cada un dels indicadors. La dispersió dels percentatges utilitzats per a la classificació és molt considerable, en general, de l'ordre del 40 o 50%. Això és un indicatiu clar de la diferent intensitat de cada revista en el seu paper difusor de les influències estrangeres.

La Taula 3 recull, doncs, la tipologia de revistes i una colla de variables per poder caracteritzar d'alguna manera cada un dels grups resultants. El grup que mostra una més gran permeabilitat a aquestes influències és l'integrat per tres revistes catalanes publicades a Barcelona: *D.A.G.*, *Geocrítica* i *Revista de Geografia*. Les tres presenten percentatges molt alts en gairebé totes les variables considerades i, certament, han jugat un paper destacat en la innovació metodològica. *Geocrítica* constitueix un cas peculiar, ja que la presència de treballs firmats per autors estrangers és molt forta, a causa sobretot de l'edició d'articles molt innovadors publicats, abans, en altres llengües (les influències anglosaxones no hi destaquen de forma particular). Aquestes tres revistes presenten una notable homogeneïtat quant a contingut: pes escàs o nul de la geografia física, elevat percentatge d'articles sobre concepte i mètode, discreta presència de la geografia humana i proporció relativament baixa d'articles d'àmbit territorial reduït: en realitat una gran part dels articles no tenen localització atès el seu caràcter metodològic.

En el segon grup hi inclouem dues revistes de Madrid, una de basca, dues de catalanes, una de Múrcia i una altra de Logronyo. La revista basca *Lurralde* té el percentatge més alt de cites d'articles estrangers i, en canvi, no ha publicat cap article signat per autor estranger. És també el cas de la revista catalana *Notes de Geografia Física*. La revista *Geographica* presenta també percentatges comparativament alts en tots els indicadors. Cal recordar que la seva publicació es va iniciar el 1954, de manera que és clar que en el seu moment va tenir una funció destacada en relació amb la introducció d'influències estrangeres. Els *Cuadernos de Investigación* de Logronyo —publicació iniciada el 1980— destaca per diversos conceptes, però en canvi té un percentatge de cites estrangeres molt baix en els articles metodològics, per altra banda molt escassos. Caracteritza aquest grup la presència important d'articles de geografia física i, per altra part, la freqüència d'articles d'àmbit territorial reduït, correlatiu en gran mesura a l'escassa presència sobre con-

cepte i mètode. El cas de la revista *Didáctica Geogràfica* és molt peculiar, perquè el bagatge pedagògic dels seus articles, generalment classificats com a metodològics, pot haver desvirtuat la seva classificació. Aquest fet explica també l'absència d'articles de geografia física.

En el tercer grup s'hi inclouen dues revistes andaluses, una de catalana, una de madrilenya i una de murciana. També hi figura la degana de les revistes espanyoles de geografia, *Estudios Geográficos*, publicada des de 1940 pel C.S.I.C. Presenta un baix percentatge de cites metodològiques estrangeres i en canvi s'observa una considerable presència d'articles firmats per autors estrangers, fins i tot en períodes de marcat aïllament acadèmic de l'Estat espanyol. Quant al seu contingut, hi ha una presència notable d'articles de geografia física, però, en general, és més gran el pes dels d'humana, mentre que hi són escassos els articles sobre concepte i mètode. A *Estudios Geográficos* i *Papeles de Geografía* els articles de geografia humana tenen un pes específic molt elevat.

Taula 3

Revista	1	2	3	4	5	6	7	8
<i>DZG</i>	61.5	45.8	27.8	37.8	4.2	33.3	58.3	44.8
Geogràfica	139.2	48.3	33.3	42.9	14.7	—	12.5	73.2
Rev. Geogra.	125.2	49.7	37.0	12.3	26.2	17.5	32.5	35.1
Lurralde	106.6	66.8	8.6	0.0	31.2	40.3	40.3	14.3
Geographica	103.0	44.5	25.4	15.4	18.3	20.6	36.8	25.7
Cuadernos (Lo)	100.8	51.8	3.8	11.0	34.5	83.6	10.8	5.4
Didáctica	100.1	34.3	30.2	20.4	15.2	—	3.7	59.3
Notes Geo.Fis.	93.0	54.8	16.6	0.0	21.6	90.0	—	8.0
Rev. Catalana	90.0	43.3	14.9	9.1	22.7	11.4	38.6	25.0
Anales Complu.	89.5	39.2	21.4	1.4	27.5	24.3	35.7	28.6
Paralelo 37	75.3	35.1	12.7	2.6	24.9	39.5	34.2	25.0
Cuadernos (Gra)	74.5	41.6	21.1	1.8	9.0	27.5	48.6	13.8
Tarraco	63.9	24.7	20.1	7.4	11.7	33.3	37.0	29.6
Estudios Geogr.	63.8	37.0	7.4	10.2	9.2	20.7	61.7	7.5
Papeles (Murcia)	62.3	32.8	19.3	3.8	6.4	17.0	73.6	3.8
Geographicalia	47.4	26.8	0.4	11.9	8.3	37.4	43.5	10.5
Invest. Geogra.	43.8	17.4	0.0	0.0	9.0	20.0	76.7	—
Rev. Est. Andal.	42.7	24.7	5.1	0.0	12.9	14.3	59.5	14.3
Eria	42.7	31.9	2.9	2.8	5.1	22.2	63.9	2.8
Cuadernos (Val)	36.6	24.1	0.3	3.0	9.2	30.0	61.7	0.6

1. Percentatges de referències estrangeres
2. Percentatge de cites d'articles estrangers en els treballs sobre concepte i mètode
3. Percentatge d'articles signats per autors estrangers
4. Percentatge de cites d'articles i llibres en anglès
5. Percentatge d'articles en geografia física
6. Percentatge d'articles en geografia humana
7. Percentatge d'articles sobre concepte i mètode
8. Percentatge d'articles d'àmbit territorial inferior al de comunitat autònoma

El quart grup l'integren cinc revistes que destaquen per índexs molt baixos de referències angleses i, sobretot, de referències estrangeres en articles metodològics. S'observa

un fort localisme en gran part dels seus articles i una molt baixa proporció d'articles metodològics. Hi ha una notable presència de la geografia física, sempre molt inferior a la de la geografia humana.

Resumint les idees més importants exposades fins aquest moment, tenim el següent. En primer lloc, la proporció de cites estrangeres és bastant diferent segons el camp d'estudi (física, humana, etc.). S'ha de tenir en compte que l'objecte d'estudi condiciona el tipus de cites, amb certa independència de la inquietud innovadora de l'autor. Així doncs, en geografia física, i més encara en treballs sobre concepte i mètode, les cites estrangeres han de ser necessàriament més freqüents. En segon lloc, la distribució per idiomes de les cites estrangeres reflecteix el canvi d'influències sobre la geografia espanyola. La freqüència de cites franceses és discreta però sostinguda; això reflecteix els estrets lligams amb l'escola francesa des del període d'entreguerres, lligams que, últimament, s'han debilitat força. S'observa una efímera però vigorosa influència alemanya als anys 40, prolongació de fet de les relacions científiques anteriors a la guerra civil espanyola. L'atracció de la geografia anglosaxona es manifesta clarament en el creixement de les cites al llarg dels últims decennis i en la seva presència força acusada en aquelles revistes que semblen haver jugat un paper important en la introducció d'innovacions (*Geographica* als anys 50 i, després, algunes revistes catalanes).

Ja en relació amb la tipologia de revistes que he establert, cal remarcar, doncs, que les influències estrangeres han arribat a la geografia espanyola sobretot a través de revistes en què hi ha un fort component d'articles sobre conceptes i mètodes, una escassa presència relativa d'articles de geografia física i, en canvi, una notable presència d'articles de geografia humana. És curiós d'observar la contradicció entre aquesta relativa especialització temàtica de les revistes més permeables a les influències estrangeres i la freqüència de cites estrangeres en els diferents camps temàtics en general. Efectivament, a la Taula 2 destacava la forta presència de cites estrangeres en els articles de geografia física, sobretot en comparació amb l'enregistrada en els de geografia humana. Una explicació parcial d'aquesta discrepància entre els resultats de les anàlisis de cites per camps temàtics i l'anàlisi per revistes, seria que el ressorgiment de treballs de geografia física és encara recent i, per tant, la seva presència és encara escassa en les revistes d'avantguarda (recordem que en la classificació incloem tots els anys). Per últim, he de dir que en les revistes menys permeables a les influències estrangeres —el quart grup de la classificació— s'observa un pes molt important d'estudis d'àmbit territorial reduït, amb força independència del camp temàtic. En aquest grup de revistes, la proporció d'articles sobre concepte i mètode és molt baixa.

III. Anàlisi detallada de dues revistes catalanes

Fins ara he analitzat les revistes per al conjunt del període, és a dir, des del moment en què es van començar a publicar fins al 1984-85. Cal, però, desagregar els períodes d'estudi per tal de veure com i en quins anys precisament es produeix l'obertura cap a les influències de fora. De moment només disposem d'algunes dades desagregades per a *Revista de Geografia i Documents d'Anàlisi Geogràfica (D.A.G.)*. *Geocrítica* no la incloem en l'estudi desagregat, perquè en tenir gairebé un 50% d'autors estrangers distorsiona l'anàlisi. A la Taula 4 apareixen les dades de les dues revistes per a un període relativament similar. S'han distingit en la seva evolució dues etapes, corresponents en cada cas a anys diferents perquè la dinàmica de les dues revistes ha estat força diferent,

com també ho ha estat la dels departaments que les publiquen. Aquestes dades procedeixen del treball pilot i poden ser lleugerament diferents de les processades, finalment, per ordinador.

Des del 1967 al 1975, la *Revista de Geografia* va ser l'única publicació del departament de Geografia de la Universitat de Barcelona i en el seu contingut predominaven sobretot treballs de geografia humana. En la segona etapa que hi distingeixo, la revista ha coexistit amb altres publicacions del departament, té menys regularitat i el pes de la geografia humana hi és inferior. En el primer període, s'hi observa, quant a les cites d'articles que, mentre les de llengües de l'Estat espanyol representen només un 37%, les d'anglès, en canvi, assoleixen el 47,5% del total. Quant a les referències de llibres, les proporcions són diferents: un 53% són en llengües de l'Estat espanyol i només un 26% en anglès, segueixen les cites de llibres en francès amb un 16,5%. En la segona etapa, les referències en anglès disminueixen molt significativament (un 11% en el cas dels articles i un 14% en el dels llibres); les cites en francès es mantenen i augmenten molt les cites en castellà o català. Prenent les dues etapes en conjunt de *Revista de Geografia*, les cites en llengües de l'Estat espanyol no passen gairebé de la meitat del total i, en canvi, les referències angleses assoleixen percentatges força alts, sempre considerablement més alts que no les referències en francès (vegi's Taula 5).

Taula 4

Referències bibliogràfiques a «Revista de Geografia»

	Primera etapa 1967-74		Segona etapa 1975-84	
	Artic. %	Llibres %	Artic. %	Llibres %
cast./catala.	37,0	53,0	65,0	65,0
franceses	12,5	16,5	16,5	15,5
angleses	47,5	26,0	11,0	14,0
alemanyes	1,5	2,5	3,5	4,0
italianes	0,2	1,5	0,7	0,4
altres	1,3	0,5	3,3	1,1

Referències bibliogràfiques a «Documents d'Anàlisi Geogràfica (D.A.G.)»

	Primera etapa 1974-80		Segona etapa 1981-85	
	Artic. %	Llibres %	Artic. %	Llibres %
cast./catala.	27,3	34,8	39,6	35,2
franceses	7,7	14,5	19,5	9,5
angleses	49,0	29,0	37,6	41,6
alemanyes	—	—	1,1	0,4
italianes	4,8	7,9	1,9	2,3
atres	11,2	13,8	0,3	11,0

També a *D.A.G.* de la Universitat Autònoma de Barcelona s'observen dues etapes ben diferenciades i amb paral·lelismes notables a l'evolució de *Revista de Geografia* (vegi's Taula 4). En una primera fase, quan se'n publicaven tres sèries diferents, les referències a articles en llengües de l'Estat espanyol són relativament escasses, mentre que el percentatge de cites en anglès és molt alt, prop de la meitat de les cites d'articles. En una segona fase, quan només hi ha una sèrie de *D.A.G.*, pugen les referències en català o castellà i també les cites d'articles francesos; en canvi hi ha una davallada de cites d'articles anglesos, encara que també se n'observa un increment a les referències de llibres. Prenent les dues etapes en conjunt de *D.A.G.*, s'observa un predomini molt notori de referències en anglès, tant en articles com en llibres, com a característica més significativa. S'ha de destacar també, com a fet interessant, una certa presència de cites en italià, sobretot en la primera etapa, així com de cites d'autors sud-americans i soviètics.

A partir d'aquestes dades no hi pot haver dubtes sobre l'obertura de la geografia catalana cap a allò que es fa a l'estranger. Si el nostre indicador és bo, pot afirmar-se rotundament que les revistes catalanes han estat molt permeables a les influències estrangeres, particularment a les anglosaxones, i aquesta afirmació resulta particularment certa per als períodes inicials de les dues revistes esmentades. Aquesta permeabilitat la ratifica l'alt percentatge d'articles sobre concepte i mètode, un bon termòmetre del grau d'interès per la renovació metodològica: per al conjunt del període, *Revista de Geografia* té un terç dels seus articles amb contingut d'aquest caràcter, i a *D.A.G.* passen llargament de la meitat. Aquests percentatges són força més alts en les primeres etapes d'ambdues revistes, cosa que és molt significativa.

Per tal de poder valorar el sentit d'aquestes xifres cal comparar-les amb les d'altres revistes de l'estat en períodes similars. Disposem, de moment, de les dades desagregades corresponents a *Estudios Geográficos* per al període 1975-1984 (vegi's Taula 5). S'hi observa que el percentatge de referències en llengües de l'estat passa del 70%, mentre que les referències angleses representen només un 12,7% i les franceses un percentatge semblant, un 12,2%. Les xifres corresponents a les cites de llibres són força similars a les dels articles, una mica més baixes per a les llengües de l'Estat espanyol i una mica més altes per a les referències angleses i franceses. La Taula 5 mostra, doncs, que la posició de *Estudios Geográficos* és, des d'aquest punt de vista, ben diferent de la *Revista de Geografia* i de *D.A.G.*: les xifres són prou eloqüents i els comentaris, sobrers.

Taula 5

Percentatges de referències de llibres

	Rev. de Geog.	Documents d'A.G.	Estudios Geog.
cast. cat. etc.	58,6	35,0	68,0
franceses	14,6	11,0	13,8
angleses	22,1	37,8	16,5
alemanyes	3,3	0,3	1,4
italianes	1,1	1,6	0,1
altres	0,3	14,3	0,2

Percentatge de referències d'articles

	Rev. de Geog.	Documents d'A.G.	Estudios Geog.
cast. cat. etc.	50,7	34,4	70,9
franceses	14,4	14,5	12,2
angleses	30,0	42,0	12,7
alemanyes	2,6	0,6	2,6
italianes	0,5	3,2	0,3
altres	1,8	5,3	1,3

Nota: els anys analitzats per a *Revista de Geografia* són 1967-81; els de *Documents d'Anàlisi Geogràfica* són 1974-84 i els d'*Estudios Geográficos* són 1975-84.

Quant a la Taula 6, pot observar-s'hi la distribució per grans àrees temàtiques dels articles publicats a cada revista, ordenats en un *ranking* segons el pes que hi tenen. Com ja he assenyalat, destaca sobretot la importància dels articles sobre concepte i mètode en les revistes barcelonines i, en canvi, la poca que aquesta mena d'articles tenen a *Estudios Geográficos* (un 12,4%). Quant a la geografia física, és evident que el seu pes és molt baix a *D.A.G.* —pràcticament nul— i, en canvi, a les altres dues revistes és força similar, un 25,3% a *Estudios Geográficos* i un 21% a *Revista de Geografia* (aquest percentatge és alt atesa la importància que ha pres la geografia física en la segona etapa d'aquesta revista). El pes més alt de la geografia humana es dona a *Estudios Geográficos*, on assoleix un 53,2%, per sobre de la mitjana de totes les revistes espanyoles en el conjunt del període.

Taula 6

Ranking de temes segons les diferents revistes (en %)

Revista de Geog.		Documents d'A.G.		Estudios Geográficos	
Conceptes i met.	30	Conceptes i met.	60,7	Geog. històrica	17,8
Geog. urbana	18	Geog. rural	16,2	Geomorfologia	13,2
Geomorfologia	11	Geog. industrial	4,1	Geog. rural	13,2
Geog. rural	10	Geog. històrica	4,0	Conceptes i met.	12,4
Clima	6	Geog. aplicada	2,7	Clima	8,7
Est. comarcals	5	Geog. urbana	2,7	Geog. urbana	8,6
Geog. població	5	Geog. població	2,6	Geog. població	6,8
Biogeografia	4	Geog. terciari	2,6	Geog. industrial	3,8
Geog. aplicada	4	Biogeografia	1,4	Geog. terciari	3,4
Geog. terciari	3			Est. comarcals	3,0
Geog. industrial	2			Biogeografia	2,3
				Geog. física (altres)	1,1
TOTALS		TOTALS		TOTALS	
Geog. Humana	38	Conceptes i met.	60,7	Geog. Humana	53,2
Conceptes i met.	30	Geog. Humana	32,4	Geog. Física	25,3
Geog. Física	21	Altres	5,4	Conceptes i met.	12,4
Altres	11	Geog. Física	1,5	Altres	9,1

Així doncs, el resultat de l'anàlisi de la part primera i segona d'aquesta exposició permet afirmar que la geografia espanyola s'ha caracteritzat, en el conjunt del període estudiat, per la seva escassa permeabilitat a nous corrents geogràfics de l'exterior i per una forta inèrcia dels plantejaments ja arrelats. Aquest no és pas el cas de la geografia universitària catalana, com es desprèn de l'anàlisi de revistes des del 1967 fins a l'entorn de 1981. La geografia catalana, en aquests anys, ha passat veritablement per una fase de màxima obertura a nous plantejaments i a noves metodologies. Potser no pugui afirmar-se exactament el mateix per a la dècada dels vuitanta. Hi ha indicis d'un cert ralentiment en el ritme del procés d'adaptació de noves metodologies, almenys segons el que mesura el nostre indicador. La interpretació ha de ser, segurament, complexa. Probablement, es tracta d'un període de sedimentació de moltes d'aquestes noves aportacions rebudes durant el període anterior. En canvi, algunes revistes de fora de Catalunya nascudes sobretot als 80 porten molta empenta en aquest sentit. Però la seva vida és massa curta perquè hagin pogut aparèixer en la primera categoria. El paper que poden jugar encara està per veure. El que és innegable, en canvi, i aquesta és la meva conclusió bàsica, és el fet que la geografia universitària catalana ha jugat un paper destacadíssim en la introducció d'innovacions metodològiques en la geografia espanyola. Em sembla, doncs, que ha estat un vehicle fonamental per a la transmissió de nous plantejaments en geografia en uns anys en els quals la geografia espanyola no es caracteritzava precisament per la seva obertura a l'exterior.

Barcelona, octubre de 1986

Nota

(Text de la conferència inaugural del curs 1986/87, «La geografia catalana i els corrents actuals de la geografia», 31 d'octubre de 1986. Es basa en una recerca en curs que finança la C.I.R.I.T. i que s'efectua amb col·laboració d'A. Albet, M. Belil, I. Clos i J. Tomàs.).